

ზოგი რამ „მარშლიანთ“ სასახლის შესახებ

კასპის რაიონის სოფ. ახალქალაქის განაპირა, ვერაყულაზე დგას სასახლე, რომლის აღმოსავლეთ ფასადზე მოთავსებული მემორიალური დაფა ვეაქცონობს: „XIX საუკუნის კულტურის ძეგლი ე. წ. „მარშლიანთ სასახლე ააშენა და აქ ცხოვრობდა გიორგი სააკაძის შთამომავალი, მარშალი ალექსანდრე დავითის ძე თარხან-მოურავი“.

ალექსანდრეს მამა — დავითი იყო ქართლ-კახეთის უკანასკნელი მეფის გიორგი XII დროს ათასისთავი — „მიმბაში“, ხოლო ქართლ-კახეთის რუსეთის სამეფოსთან შეერთების შემდეგ — თავადანაზღურობის პირველი წინამძღოლი (მარშალი).¹ დავითს ცოლად ჰყავდა ზურაბ წერეთლის ქალიშვილი მაკინე.²

მათი შვილები:

კონსტანტინე — მოხსენებული ჰყავს ლევ ტოლსტოის მოთხრობაში „პაჯი მურატი“, როგორც მიხეილ ვორონცოვის თარჯიმანი, შემდეგში განჯის გუბერნატორი, მან ერთ-ერთმა პირველმა დაამთავრა ქართველთაგან რუსეთში იურიდიული ფაკულტეტი. გარდაიცვალა უცოლშვილო.

ალექსანდრე — მემამულე, ცოლად ჰყავდა მარიაში, პიძინა ქსნის ერისთავის ასული.

იოსები — გენერალ-ადიუტანტი, კავკასიის გრენადერთა დივიზიის უფროსი; თავისი დივიზიის იერიშებით აიძულა შამილი დანებებოდა თავად ბარიატინსკის; ცოლად ჰყავდა მამუკა ორბელიანის ქალიშვილი ბარბარე.

მიხეილი — მემამულე, ცოლად ჰყავდა ცაცა ერისთავი.

თამარი — ლუკა (ლუარსაბ) თარხან-მოურავის მეუღლე;

ნატალია — ალ. ჯავახიშვილის მეუღლე;

მართა — გიორგი ერისთავის (დრამატურგის) მეუღლე.

მარშლიანთ სასახლე გარიყულაზე, ლამაზ, მოშალლო ბორცვზე დგას, საიდანაც სოფ. ახალქალაქისა და მისი მიდამოების თვალწარმატაცი ხედი იშლება. სასახლის გარშემო ჰყავდა ხეხილის ბაღები, გზას ახლაც კი კაკლის ხეივანი მიუყვება. სასახლის სამხრეთით, ეზოში, რვაწახნაგა თლილი ქვით მოპირკეთებული წყლის აუზია, ხოლო ჩრდილო-აღმოსავლეთით მდებარეობს XIV-XVII საუკუნეების აბანოები. სასახლის პირველი სართულის მშენებლობა დაუწყია დავით თარხან-მოურავს, ხოლო მეორე სართულის მშენებლობა და კედლების მოხატულობა უკავშირდება მისი ძის — ალექსანდრე თარხან-მოურავის სახელს. სასახლის მშენებლობა და მოხატვა დამთავრებულია საქართველოში რუსეთის მეფისნაცვლად თავად ა. ბარიატინსკის ყოფნის დროს (1856-1862 წწ.).

მეორე სართულის ერთ-ერთი ოთახი დავითმა ააშენებინა და მოხატვინა ზუსტად ჩაის კოლოფის ფორმის და ორნამენტის მიბაძვით, რომელიც მას ჩინური ჩაით გამოუგზავნა ბარიატინსკიმ. ამის გამო ოთახს ბარიატინსკის სახელი დაერქვა. ამ ოთახში ყოფნა და დასვენება უუკარდა აკაკი წერეთელს.

სასახლე ძირითადად ნაგებია აგურიით, დასავლეთის ფასადისა და საძირ-

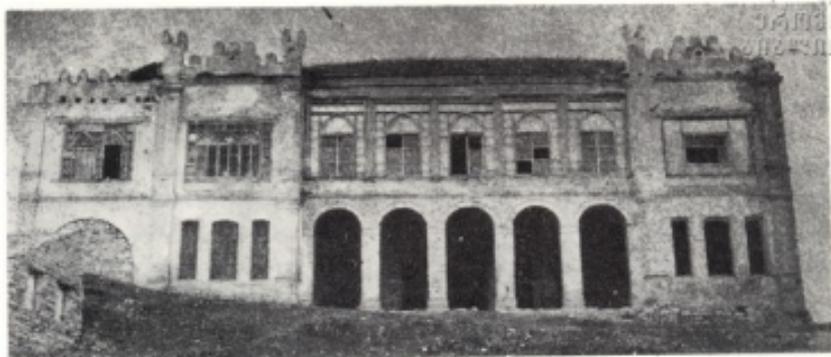

კვლის მშენებლობაში გამოყენებულია რიყის ქვა. ძეგლი გეგმაში ოდნავ წვეტიან რბილულ სწორკუთხედს წარმოადგენს, აღმოსავლეთიდან ორსართულიანი მინაშენით, რომლის გრძივი ღერძი OW მიმართულებას მიუყვება. ხეობთ-მოძღვარს აქცენტი სამხრეთ და ჩრდილოეთ ფასადებზე გადაუტანია და მათი ცენტრალური ნაწილი განაპირა რიზალიტებისაგან ორიართულიანი პილასტრებით გამოუყვია. ჩრდილოეთ ფასადის ცენტრალური ნაწილის პირველი სართული ოთხკუთხა სვეტებითა და მათზე გადაყვანილი ნახევარწრიული თაღებითაა დამშვენებული. სვეტებს კაპიტელის იმიტაცია აქვს, ხოლო თაღებს მარტივი ლილე დაუყვება. ზუსტად თაღის სიმეტრიულად, მეორე სართულში, მოთავსებულია შეისრული ფორმის ხუთი სარკმელი, სწორკუთხა შესაბანდიანი ჩარჩოებით, რომლებიც ერთმანეთისაგან რთულადპროფილირებული საპირეებით გამოიყოფოდნენ. ასეთივე სარკმლები, ოღონდ გასამზავებული კომპოზიციით, არის ჩრდილოეთ ფასადის რიზალიტებში, ხოლო აღმოსავლეთის მინაშენის ჩრდილოეთის ფანჯრები ორმაგი სარკმლის კომპოზიციითაა წარმოდგენილი. ჩრდილოეთ ფასადის სარკმელთა დამუშავებაში აშკარად გუთურ-ისლამური სტილის მოტივთა ვარიაციებს ვხვდებით. შეისრული ნაწილების დამუშავებაში დეკორატიული ნახატის ე. წ. მუშარაბის გამოყენება დიდად გავრცელებული იყო აღმოსავლეთის ქვეყნების და საქართველოს, კერძოდ, თბილისის ხელოვნებაში.

ჩრდილოეთის ფასადს განსაკუთრებულ იერს ანიჭებდა დამაგვირგვინებელი კბილანებიანი კოშკურები, რომელთა ცენტრალური კბილანის ქვეშ აგურის წრიული წყობით გამოყვანილი იყო შედალიონი, შუა ნაწილში ასევე წრიული მოყვანილობის ღრმულით. ჩრდილო-აღმოსავლეთის მინაშენი სრულდებოდა ქონგურების მწკრივით, რომლებიც ქართული ფეოდალური ხანის ციხე-სიმაგრეთა დამახასიათებელ დეტალს იმეორებს. შენობას მთელ პერიმეტრზე შემოუყვება მარტივი პროფილის საბრტყელ-გამყოფი პორიზონტალური სარტყელი.

სასახლის სამხრეთი—„ევროპული“—ფასადი მკვეთრად განსხვავდება ჩრდილოეთისაგან. მკაცრად დაცული რიტმი კარ-სარკმელთა მონაცვლეობაში მას სადა და პომპეურ იერს ანიჭებს. ცენტრალური ღერძის ორივე სართულში მოთავსებულია დიდი კარები, მათ მიმართ სიმეტრიულადაა განლაგებული სართულების მიხედვით კარ-სარკმლები, თაღთა განსხვავებული მოხაზულობით. პირველი სართულის კარ-სარკმლები გარდა ცენტრალური შესასვლელისა, ბრტყელი თაღით — ფასტაღით არის გადახურული, ხოლო მეორე სართულისა, ნახევრადწრიული თაღებითა და მათი ხაზგამსმელი წრიული ლილვის თავსართით ბოლოვდება. კარ-სარკმელთა ალათების დეკორატიული ნახატი ზოგან ფერადი მინით არის დამუშავებული.

სამხრეთი ფასადის მხატვრულ გადაწყვეტაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა მეორე სართულის ორი მცირე და ცენტრალური ნაწილის დიდი ოვალური აივანი, ორმაგი ორდერი, დიდი თაღოვანი კარ-სარკმლები და სამი აივანი „მევეროპეზიზრებელი“ არქიტექტურის რიგში აყენებს ამ შენობას. ნაგებობის არქიტექტურული მთლიანობა მიღწეულია კარ-სარკმელთა ალათების დეკორატიული ნახატის მსგავსი დამუშავებით. ხის მასალად სასახლის მშენებლობისას გამოიყენებოდა მუხა.

გორიულა. თარხნიშვილების სასახლე.
ჩრდილოეთის ფასადი.

გორიულა. Северный фасад дворца
Тархишвили.

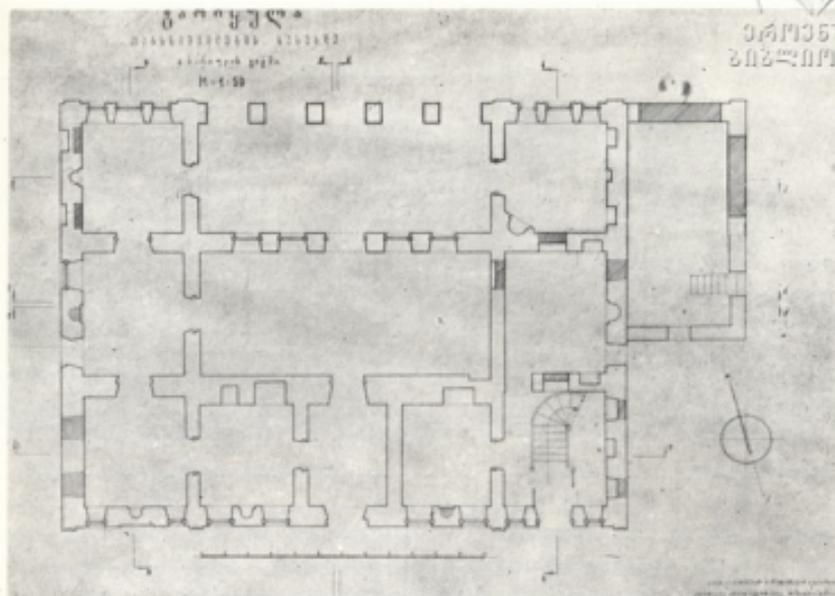
დასავლეთის ფასადი აგურისა და რიყის ქვის მონაცვლეობითაა ამოყვანილი, ორივე სართულს ერთმანეთის მიმართ სიმეტრიულად განლაგებული ორ-ორი სარკმელი ანაწევრებს.

აღმოსავლეთის მინაშენის პირველი სართულის ჩრდილო-აღმოსავლეთი კუთხე გახსნილ თაღებს წარმოადგენს. თაღები ამოყვანილია აგურის ირიბი წყობით. ეს ღია, თაღოვანი სივრცე გამოყენებული იყო ეტლების სადგომად, შემდგომში იგი ამოუშენებიათ და საყოფაცხოვრებო სათავსოდ გადაუქცევიათ. ვფიქრობთ, გაცილებით გვიანდელია გახსნილი თაღების მიჯრით, სამხრეთი მიმართულებით აშენებული ქვის პირველი სართული და ხის პრიმიტიულიაივანიანი მეორე სართული. ჩანს, თაღების ამოშენებაც გვიანი ვადაკეთების დროს უნდა მომხდარიყო. აივანზე მოხვედრა შეიძლებოდა მასზე მიდგმული ხის კიბით. მთელს სასახლეს, ფასადზე შელესილობის კვალი ამჩნევია. იგი ოთხქანობიანი კრამიტის სახურავით იყო გადახურული.

შენობის პირველ სართულში საცხოვრებელ-სამინებელი ოთახები იყო, ხოლო მეორეში დიდი დარბაზი, სასადილო, შუშაბანდიანი ლოჯია და მათი მიმდებარე, შედარებით მცირე ზომის სტუმართა მოსასვენებელი ოთახები. ასევე მეორე სართულზე ხდებოდა მუხის ხის, რიკელებიანი მოაჯირის მქონე, ხვეული კიბით. მნახველთა წინაშე სრულიად სხვაგვარი სამყარო იშლებოდა.

ოთახთა კერი ან თაღოვანია, ან სტალაქტიტური; დარბაზისა და ლოჯიის კედლები ხალიჩისებრი ორნამენტითაა დაფარული. სპარსული კულტურისათვის დამახასიათებელი ელფერი ეტყობა ყველაფერს.

აკად. ვ. ბერიძე წერს, „თბილისში არშაკუნისეულ სახლის (ამჟამინდელი სამხატვრო აკადემიის შენობა) ინტერიერების დეკორატიული გაფორმება, სარკმლებიან ფონზე გამოყვანილი თაბაშირის ორნამენტაცია, მოხატულობა აღმოსავლეთში გავრცელებული ყვავილოვანი მოტივებით, ვაზებით, ცალკეული ფიგურებით, სპარსულწარწერიანი მედალიონებით უძველესია თბილისში მომუშავე ირანელი ოსტატების მიერაა შესრულებული. როგორც ორნამენტული მოტივები, ისე თვით მოხატულობის საერთო ანალოგია და სტილისტიკური ნიშნები გვიანიირანული დეკორის ტრადიციებს უკავშირდება, ამის მონათესავე მოხატულობა გვხვდება აზერბაიჯანშიც XVII-XIX სს. სასახლეებ-

გარიკულა. თარხნიშვილების სასახლე.
I სართულის გეგმა.

Гарикула. Дворец Тархнншви-
ли, план I этажа.

ში. საქართველოში ანალოგიური სახით იყო დამუშავებული ე. წ. მარშლიანთ სასახლე გარიკულაზე, ქართლის სოფელ ახალქალაქში³.

სასტუმრო ოთახის „აღმოსავლურობა“ გამოხატულია მხოლოდ ჭერ-კედელთა გადაბმის ადგილას მოთავსებული ფრიზით და ქალის გარშემო არსებული ნაყშით. სადა კედლები კი დეკორირებულია რიტმულად განმეორებადი მსხვილი ორნამენტით, რომლის ანალოგიას როკოკოს ხანის ევროპულ ხელოვნებაში თუ შევხვდებით და მასში პლასტიკური, ამავე ხანისათვის დამახასიათებელი რეალისტური ხერხებით ქალის ფიგურაა გამოხატული. ეს არის ნადირობის ქალღმერთი დიანა, თავისი ამალითა და ატრიბუტებით.

სასტუმრო ოთახი დიდი თაღოვანი კართა და საოკმლებით უკავშირდება შუშაბანდიან ლოჯიას, რომლის კედლებიც და ჭერიც სპარსულ-აღმოსავლური ორნამენტით არის მოხატული. ჭერ-კედელთა გადაბმის ადგილზე გამოყვანილია სტალაქტიკური ფრიზი ნაყშით და მათ შორის სიბრტყეზე მიმობნეული ყვავილოვანი ნახატი. კედლები იატაკიდან ფრიზამდე მთლიანად მოხატულია მცენარეული, ფრინველთა, დეკორატიული ლარნაკებისა და ე. წ. ცეცხლოვანი ენების „ბუტა“ — ორნამენტის გამოყენებით. სასტუმრო დარბაზი ხალიჩებითა და რბილი ავეჯით ყოფილა მორთული. ლოჯიის ცენტრში მოწყობილი იყო მცირე ზომის შადრევანი,⁴ რომლის ბაზისი დღემდე შემონახულა.

ლოჯიიდან მარჯვნივ იყო ოთახი, რომელიც წმინდა სპარსულ-აღმოსავლური ორნამენტით იყო მოხატული. ჭერი ოღნავ შეისრულ-თაღოვანია, რომ-

მელზეც სარკინებური სიმეტრიის წესით გამოყვეთილი ცენტრი და მისგან გა-
 მომდინარე, ორსავე მხარეს გაშლილი, ცენტრალური აქცენტისადმი მიმართული
 ჩილებული ორნამენტული ნახატია წარმოდგენილი. სარკეებიან ფონზე გა-
 მოყვანილია ნაძერწი ორნამენტი, რომელიც შევსებულია ფერწერით. ოთა-
 ხის კედლები ისევე დამუშავებული, როგორც ლოჯიისა, მხოლოდ იმ გან-
 სხვავებით, რომ დასამუშავებელი სიბრტყე უფრო ღრმადაა ჩაძირული კედ-
 ლის სიბრტყესთან შედარებით და გრეხილი ლილვით გარშემოვლებული შე-
 ისრული თაღით ბოლოვდებოდა. ჭერ-კედლები მთლიანად იყო მოხა-
 ტული, მათი შეერთების ადგილი აქცენტირებულია დიდი ზომის მცენა-
 რეული ორნამენტით, რომელთა ცენტრში ტოლმკლავა ჯვარია გამოსახული.
 „სპარსული“ ოთახის აღმოსავლეთ კედელში ღრმა განჯინაა ორმაგი კარით,
 რომელიც ისევეა მოხატული, როგორც კედლები და არ ირღვევა მოხატულო-
 ბის კომპოზიციური მთლიანობა. დეკორატიული ყვავილებით საესე ლარ-
 ნაკები, მედალიონები, ჩიტები, მცენარეული ხეხულები, ყველა ეს გამოსა-
 ხულებები დიდი ოსტატობით არის ჩახატული ძირითად ორნამენტულ კონ-
 ტურში. ოთახის სამხრეთ-დასავლეთ კუთხეში ამოყვანილია ორიარუსიანი
 ბუხარი; ზემოთა იარუსის შეისრული ნაწილი სტალაქტიტური ნაძერწობითაა
 დაბოლოებული. ამავე ნაწილის ცენტრალურ სიბრტყეზე შესანიშნავი ფერ-
 წერული კომპოზიციია ვარდის ბუჩქისა და ბულბულების გამოსახულებით.

თეთრ-მოოჭროვილ ფონზე შესრულებულ მხატვრობაში ჭარბობს ლურ-
 ჭი, ნარინჯისფერი, მუქი მწვანე და შინდისფერი ტონი, მათ შესანიშნავად
 ერწყმის იასამნისფერი და ხასხასა მწვანე ფერის ყვავილოვან ორნამენტთა
 ტონალობა. ლოჯიიდან მარცხენა მხარეს მდებარეობდა ე. წ. ბარიატინსკის
 ოთახი, რომელიც ჩინური ჩაის კოლოფის ზუსტი მიმსგავსებით მოუხატიათ
 სასახლეში მომუშავე ოსტატებს.

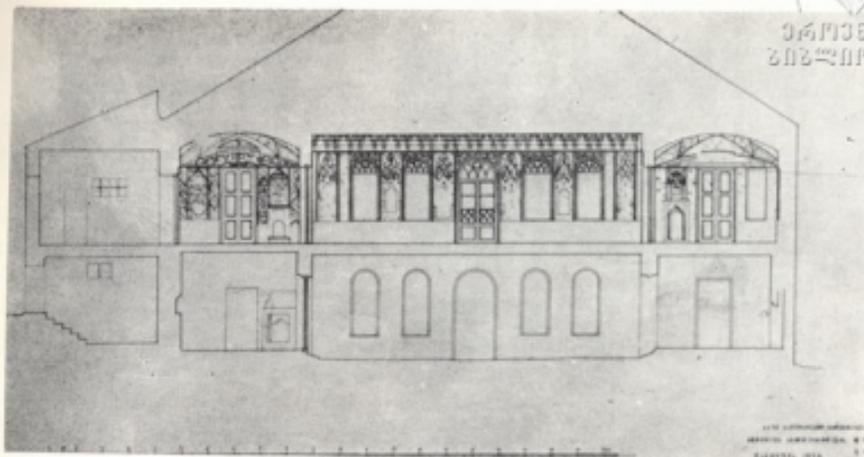
თავისი არქიტექტონიკით ეს ოთახი „სპარსული“ ოთახის იდენტურია,
 მხოლოდ მოხატულობაა განსხვავებული. ღია ტონალობის, წვრილი მცენარეუ-
 ლი ორნამენტის ფონზე, მუქ წერტილებად აღიქმება ფერადი პეპლებისა და
 დრაკონების გამოსახულებანი. ფოტოების მიხედვით შეგვიძლია ვიმსჯელოთ,
 რომ ოთახის მოხატვისას ჩინური ხელოვნებისათვის დამახასიათებელმა ორ-
 ნამენტისკის გამოყენებამ, განსაკუთრებული ჰაეროვნება და ეგზოტიკურობა
 შიანიჭა სასახლის ერთ-ერთ ულამაზეს კუთხეს. სამწუხაროდ, დღესდღეობით
 ოთახი შეთეთრებულია და მოხატულობის კვალი არსად ჩანს.

სამხრეთ ფასადზე გამოდიოდა სასადილო დარბაზი და მისი მომიჯნავე
 ორი ოთახი. თითოეულს გასასვლელი ჰქონდა აივანზე.

სასადილოსა და მის მიმდებარე ოთახებს ერთნაირად ნაძერწი ჭერი და ჭა-
 ლის ნაყში გააჩნდათ. კედლებზე აბრეშუმის შპალერი იყო ვაკრული.

სასახლის ტერიტორიაზე არსებობდა კარის ეკლესია,⁵ რომლის ფრაგ-
 მენტი რელიეფური ჯვრის გამოსახულებით ინახება თარხან-მოურავების შთა-
 მომავლის ქ-ნ მარინე მაჩაბლის სახლის ეზოში. არ არის გამოირცხელი, რომ
 ახალი, ზემოაღწერილი სასახლის აგებამდე, იმავე ტერიტორიაზე ყოფილი-
 ყო საცხოვრებელი კომპლექსი, რომელშიც სახლთან ერთად კარის ეკლი-
 სია, აბანოები, აუზი და სხვა სამეურნეო ნაგებობანი შედიოდა.

საყურადღებოა აბანო, რომელიც ოთხი განყოფილებისაგან შედგება:

გარიყულა. თარხნიშვილების სასახლე.
კრილი.

გერიკულა. Дворец, разрез.

საქვაბე, ორი სააბაზანო და მოსაცდელი. აღმოსავლეთით მდებარეობს საქვაბე, ხოლო მისი გაყოლებით გრძივ ღერძზე ორი სააბაზანო და დასავლეთით მათგან კარით დაკავშირებული მოსაცდელი. სააბაზანო ოთახები გეგმაში კვადრატული ფორმისაა, გადახურული ჯვრული კამარით, გუმბათები სხვადასხვა სიმაღლისაა. აღმოსავლეთისაკენ მიმდებარე სააბაზანო ოთახს თალით გამოყოფილი სწორკუთხა უბე ახლავს. სააბაზანო ოთახის კედლები თაღებითაა შემკული და ჩრდილოეთ ფასადზე მოთავსებული ორი სარკმლით ნათდება. განაპირა სათავსები — საქვაბე და მოსაცდელი — სადა სწორკუთხა მოკულობებია ბრტყელი გადახურვით. აბანო ნაგები იყო ყორე-ქვით, ხოლო გუმბათები აგურით. ფასადები ამჟამად სრულიად სახედაკარგულია თანამედროვე შელესილობის წყალობით.

დარწმუნებული ვართ, სასახლე შენდებოდა მაღალბროფესიულ დონეზე შესრულებული პროექტის მიხედვით, რომლის მიგნებას აუცილებელ მიზნად ვისახავთ.

გარიყულას „მარშლიანთ“ სასახლე საინტერესო ნიმუშია XIX ს-ის 50-იანი წლების ქართული საერო ხუროთმოძღვრების ისტორიაში. ძეგლის რედაპირველი სახე დღევანდელ მნახველს ეგზოტიკურად ეჩვენება.

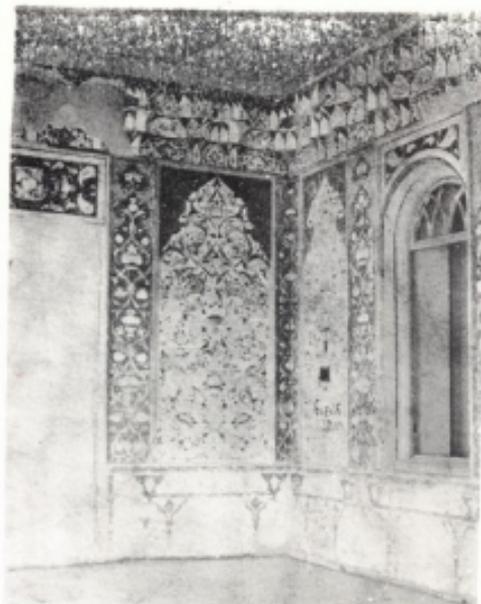
ერთი შეხედვით უჩვეულოდ გამორჩეული სახე, მიღებულია ორი დიდი კულტურული წრის მამკვიანურისა და ქრისტიანულ წიაღში შემუშავებულ ფორმათა და სახეთა მძაფრი შეპირისპირება-დაკავშირებით. ეს არ უნდა ყოფილიყო შემთხვევითი. ჩვენის აზრით ამ მოვლენის გასაღებს გვაძლევს XX ს-ის დასაწყისის ქართველ შემოქმედთა გარკვეული ნაწილის მკვეთრი შებრუნება აღმოსავლეთისკენ.

გავიხსენოთ ტ. ტაბიძის ლექსი-ლოზუნგი:

„გაფიზის ვარდი მე პრუდომის ჩავდე ვაზაში,
ბესიკის ბაღში ვრგავ ბოდღურის ბოროტ ყვავილებს.“

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

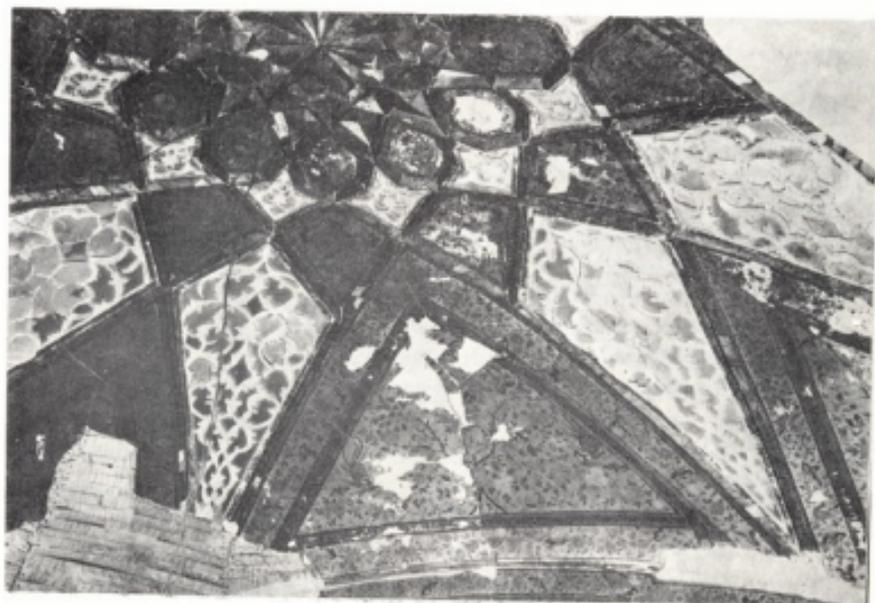

გარიყულა. გალერეის მოხატულობის
ფრაგმენტი.

გარიყულა. გალერეა. ფრაგმენტი
როსნისი.

გარიყულა. ე. წ. ჩინური ოთახის
მოხატულობა.

გარიყულა. ტ. ი. ჩინური ოთახის
მოხატულობა.

და რაც შემხვდება, შემაჩერებს შორეულ გზაში,
ჩემს ღვრია ლექსში დაისვენებს და დაიჩრდილებს“.

ჰაფეზის სახეში განსახიერებელი მაჰმადიანური აღმოსავლეთისაკენ შებრუნებით გაცხადდა ქართული კულტურის სწრაფვა მოეცვა საზოგადოდ კაცობრიობის კულტურული მონაპოვარი.

აღმოსავლეთზე მძაფრი აქცენტი ჩანს ვ. კოტეტიშვილის წერილში „აზიისაკენ“, სადაც ავტორი ევროპულობის ციებ-ცხელებათ შეპყრობილ საქართველოს მოუწოდებს ყურადღება მიაპყროს და განიცადოს აღმოსავლური სტიქიონი, სადაც ქართული კულტურის ფესვებია ჩამარბული: „აზიას, აზიის მთებიდან უნდა გადახედვა, თუნდ იალბუზისა და ყაზბეგის ვაგანტური კოშკებიდან, მხოლოდ დიდი სიმაღლიდან გამოჩნდება აღმოსავლეთის რთული და ღირსსაცნობი ცხოვრება. აქეთ არის შოთას სასახლე, რუმის ლურჯი ბაღი და ჰაფეზის მინარეთი, ისმის ჩვენი ძველი მონასტრების ზარის რეკა და დერევიშების მონოტონური ვალობა და მოეზინების ყვირილი მეჩეთის სიმაღლიდან“.

აღმოსავლეთისაკენ სწრაფვა გამოჩნდა მხატვართა მთელ თაობაში. ლ. გუდიაშვილი ქართულს ხედავდა აღმოსავლურ მინიატურაში და ახორციელებდა თავისებურ სინთეზს ევროპულ მოდერნიზმთან. დ. კაკაბაძე ეროვნულს ეძებდა აღმოსავლურ სიმბოლიკაში და ამ სიმბოლიკას უკავშირებდა ევროპული მხატვრობის უახლეს მიმდინარეობას. მეტიც, თბილისში დგას 1905 წელს აგებული შენობა, რომელშიც თითქოს განსახიერებელია ეს განწყობა. საუბარი გვაქვს მაჩაბლის ქ. № 13-ში მდებარე ცნობილი ქართველი საზოგადო მოღვაწისა და მეცენატის დავით სარაჯიშვილის სახლზე (შწერალთა კავშირის დღევანდელი შენობა). აქაც, ქუჩაზე გამოშავალი ფასადი წარმოადგენს ევროპული მოდერნის შესანიშნავ ნიმუშს. ეზოს მხარე თბილისური სახლით არის შთაგონებული, ხოლო ინტერიერები განიყოფიან „ევროპულ“ და „აღმოსავლურ“ დარბაზებად. ინტერნაციონალური ჯგუფის მიერ აგებული ეს შენობა (პროექტის ავტორი მიუნხენელი კარლ ცაარი, თანაშემწეები ოხეროვი, ტატიშჩივი და მამაკაშვილი) დამკვეთის, დავით სარაჯიშვილის მოთხოვნებით იყო განსაზღვრული. ეს დამოკიდებულება აღმოსავლეთის მიმართ არ გაჩენილა ცარიელ ადგილზე. ქრისტიანული საქართველო თავისი სიმწიფის ეპოს ხომ ცდილობდა აღმოსავლური სიბრძნის გათავისებებას? ამის დასტურია ქართული კულტურის ქვაკუთხედში — „ვეფხისტყაოსანში“.

„ქრისტიანული ზოგადდამაინური იდეალის გარდა „ვეფხისტყაოსანში“ საოცარი სისავსით გამოვლინდა ქართველი კაცის მსოფლმხედველობა და მსოფლშეგრძნება, რომელიც რელიგიური აღმსარებლობის სფეროში იმთავითვე ეკუმენური იყო თავისი ბუნებით. ამიტომაც პოულობენ მკვლევარნი „ვეფხისტყაოსანში“ ყველა რელიგიისა და ფილოსოფიის ანარქკლებს უმადლესი ერთიანობის სახით... განსაკვირვებელია ის, რომ „ვეფხისტყაოსანში“ სუფევს ისლამის სული და ამავე დროს ქრისტიანული სული. იგრძნობა, რომ ავტორი ღრმა ქრისტიანია, ოღონდ არა იმ გაგების ქრისტიანი, რომელიც ყველა სხვა რელიგიას და თვით ქრისტიანობის სხვა კონცეფციურ ნიუანსებს გმობს და ემიჯნება, არამედ სითი .ოომელიც მავლტვის რელიგიათა შერიგებას. ერთი ჰარმონიული საყოველთაო რელიგიის ნიდადაჯე. იგი ისეთივე ქრის-

ტიანია, როგორც დავით აღმაშენებელი, რომელსაც ძალუძს ლოცვა, როგორც ქრისტიანულ ეკლესიაში, ასევე მეჩეთშიც და სინაგოგაშიც, ეგვიპტელთა ნურ ენათა განყოფის მსგავს ტრაგედიად თვლის რელიგიათა განყოფას და მიეღობის სინთეზს.⁷ რა თქმა უნდა აღნიშნული მოსაზრება არ გვაძლევს უფლებას იგვევობის ნიშანი დავსვათ თუნდაც „მარშლიანთ“ სასახლესა და სარაჯიშვილის სახლის წარმომშობ შინაგან მიხეზებს შორის.

თარხან-მოურავის სასახლე შენდებოდა იმ დროს, როდესაც საქართველო ცდილობდა მნიშვნელოვან კულტურულ ღირებულებათა შემოქმედ, ბარბაროზული სამაჰმადიანო სამყაროდან თავის დაღწევას და სახე აღნიშნული შენობისა უნდა მივიღოთ როგორც არსებული, მაგრამ ცნობიერად გაუფორმებელი ტრადიციის მატერიალიზაცია. დ. სარაჯიშვილის სახლი კი იმ ეპოქაშია წარმოქმნილი, როდესაც საქართველო იქცა ევროპული კულტურის მატარებელ ერთა ოჯახის წევრად და გააზრების საგნად ქცეულმა იგივე ტრადიციამ იმპულსი მისცა ოდინდელ ქართული აქტიური პოზიციის აღდგენისათვის. ეს ორი, სხვადასხვა ეპოქის მალალმხატვრული კმნილება წარმოადგენს ქართული ეროვნული კულტურის შესანიშნავ ძეგლებს.

სამწუხაროდ, უნდა აღინიშნოს, რომ ორივე შენობა დამახინჯებულია. დ. სარაჯიშვილის სახლში მომხდარი რეკონსტრუქციის დროს მოისპო თავდაპირველი ეზო, მოპირკეთდა შენობის ეზოს ფასადის ქვედა სართული. აუცილებელია ძეგლისათვის თავდაპირველი სახის მინიჭება.

გარიყულას სასახლის აღწერისას გამოყენებულია ძეგლთა დაცვის მთავარი სამმართველოს საწარმოო გაერთიანების არქივის ფოტომასალები, ანაზომები, შესრულებული 1956 წელს არქიტექტორების ლ. ხიმშიაშვილის, გ. კვიციანი და რ. ცინცაძის მიერ.

პირვანდელი სახით ძეგლმა მოაღწია 1962 წლამდე, სანამ გარიყულას სასახლე, მისმა პატრონმა, ქ-ნ ეკატერინე ვასილის ძულმა თარხან-მოურავმა-მაჩაბელმა,⁸ უსასყიდლოდ გადასცა საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს. შემდგომ სასახლე სამინისტრომ სამხატვრო აკადემიას გადასცა — საშეფოდ. უდავოდ წარმოუდგენელია უფრო უკეთესი ან შესაფერისი პატრონი გამოუძებნო ქართული კულტურისა და არქიტექტურის ძეგლს, მაგრამ ს.ქმის ვითარება სხვაგვარად წარიმართა და აი, რას წერს აკადემიის მესვეურების საქმიანობის შესახებ კრებული „ძეგლის მეგობარი“ თავის მოკლე ქრონიკაში: „სამხატვრო აკადემიამ დაამახინჯა ე. წ. მარშლიანთ სასახლე გარიყულაზე და მას დაუქარგა პირვანდელი სახე. მათვე უხეშად დააზიანეს იქვე მდებარე XVI-XVII სს. აბანოები, მოშალეს ვათობის სისტემა, იატაკზე დაასხეს ცემენტის ხსნარი და დაუქარგეს მას პირვანდელი სახე“. მორიდებით ნათქვამია იმის შესახებ, რაც შეეხებმა დამართეს არქიტექტურის ძეგლს. სრულიად განადგურებულია ძველი ფასადები, ჩრდილო-აღმოსავლეთის მიწაშენი საერთოდ აღგვილია პირისაგან მიწისა. ძველი შეაბათქაშეს, გარშემოარტყეს რკინა-ბეტონის დიდი აივანი, რომლის გამოც იგი სრულიად თანამედროვე ნაგებობას დაემსგავსა. XVI-XVII საუკუნეების ორგუმბათოვანი აბანო სულს ღაფავს ახალ, ამალეებულ ბაქანს ქვეშ. განადგურების პირასაა მისული მხატვრობა, რომლის გადასარჩენად სასწრაფო ზომებია მისაღები. სა-

გარიჟღელა. თარხნიშვილების სასახლის
ჩრდილო-აღმოსავლეთ ფასადის დღე-
ვანდელი სახე.

Сегодняшний вид дворца Тар-
хинишвили.

სახლის ძვირფასი მასალისაგან დამზადებულ კარ-სარკმელთა კვალსაც კი ვერ-
სად მივაკლიეთ, ვინაიდან ყველა ახალი მასალითაა შეცვლილი.

არ ეპატივობათ სამხატვრო აკადემიის სტუდენტებს, რომელნიც გარიჟღელაში
საზაფხულო პრაქტიკაზე იმყოფებიან, ძველი მხატვრობის ორნამენტებში
სახელების ჩაწერა ან ფუნჯით „შემოქმედებითი“ მონასმების გაკეთება. ვი-
ხიიდან ვინ, თუ არა მომავალმა მხატვრებმა, მოქანდაკეებმა, ხუროთმოძ-
ღერებმა უნდა მოუარონ, აღადგინონ, შემოუნახონ მომავალ თაობებს ის-
ტორიული წარსულისა და ხელოვნების საუკეთესო კმნილებები? ვიმედოვნ-
ებთ, და გვჯერა, რომ დაღუპვის პირზე მისული სასახლის აღმოსავლეთ ფასა-
დზე არსებულ მემორიალურ დაფას ეღირსება პირვანდელ, სიმშვენიერედაბ-
რუნებულ, აღდგენილ ძეგლზე მოთავსება.

1 ცნობები თარხან-მოურავთა საგვარეულოსა და სასახლის შესახებ მოგვაწოდენ დ. თე-
მანიშვილის ხელშეწყობით შთამომავლებმა, თამარ და ლუკა თარხან-მოურავების ვაჟის ესტა-
ტეს ძემ გიორგი თარხნიშვილმა და ქ-ნმა მარინე მაჩაბელმა-ლეყავამ.

2 ზურაბ წერეთელი — სოლომონ II, იმერეთის მეფის (1790-1810) სახლობუცესი, ცნო-
ბილი პოლიტიკური მოღვაწე, საჩხერის ციხის „სოღინახეს“ პატრონი, შემდგომ შიენიჭა რუ-
სეთის არმიის გენერალ-მაიორის წოდება. იხ. მიხეილ რეხვიაშვილი, „იმერეთი XVIII საუ-
კუნეში“. ისე გამომცემლობა, თბ., 1982, გვ. 282, 305—307.

3 ვ. ბერიძე, თბილისის ხუროთმოძღვრება 1801-1917 წწ. თბ., 1960, I, გვ. 118.

4 შადრევანის ბაზისი ინახება გარიჟღელაში მარინე მაჩაბლის სახლის ეზოში. მომსწრე-
თა გადმოცემით შადრევანში სტუმართა პატრვასკემად ხან წყალი, ხან ღვინო ამოჩქედდა.

5. კარის ეკლესიის მოძღვარი იყო გიორგი კარგანთელი, ცნობილი ქართველი მომღერ-
ლისა და მუსიკოსის, ია კარგანთელის მამა.

6 ვ. კოტეტიშვილი, „აზიასკენ“, აღმანახი „ლეილა“ № 2. თბ., 1920 წ.

7 ზ. გამსახურდია, „რუსთველი და ანტონ I“, საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის „მაცნე“,
ენისა და ლიტერატურის სერია, 1984 წ. № 4.

8 ეკატერინე ვასილის ასული თარხან-მოურავი-მაჩაბლისა, მეფე ერეკლე II მე-ნ თა-
ობის და გიორგი სააკაძის მე-11 თაობის შთამომავალია, განათლება ლაფთკვიის უნივერსი-
ტეტში ჰქონდა მიღებული, რევოლუციის შემდეგ ეწეოდა პედაგოგიურ მოღვაწეობას, რუსულ
და უცხო ენებს ასწავლიდა სოფ. ახალქალაქის სკოლაში.